

Министерство образования Республики Беларусь
Учреждение образования «Барановичский государственный университет»
Кафедра государственного управления и уголовно-правовых дисциплин
Факультет экономики и права
Совет молодых учёных учреждения образования «Барановичский
государственный университет»
Белорусский республиканский фонд фундаментальных исследований

УГОЛОВНАЯ ПОЛИТИКА РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ: СОСТОЯНИЕ И ПУТИ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ

Сборник материалов
II Международной
научно-практической конференции

(Барановичи, 12—13 мая 2016 года)

Под научной редакцией
кандидата юридических наук, доцента М. В. Андрияшко

Барановичи
БарГУ
2016

Рассматривается генезис и пути совершенствования уголовной политики Республики Беларусь; проведён анализ конституционных основ уголовной политики, а также таких направлений, как административно-правовые и социально-гуманитарные аспекты уголовной политики; определены актуальные тенденции уголовно-исполнительной политики; освещены современные проблемы эффективной борьбы с преступностью в аспекте уголовно-процессуального законодательства; исследованы основы обеспечения безопасности человека, общества и государства в юридическом и экономическом аспектах.

Изложены результаты собственных исследований авторов, а также внесены предложения, направленные на совершенствование законодательства Республики Беларусь в области уголовной политики.

Адресуется специалистам органов государственного управления, обучающимся (студентам, магистрантам, аспирантам), преподавателям учреждений высшего образования, а также всем заинтересованным лицам.

Рецензенты:

доктор юридических наук, профессор, заведующий кафедрой гражданско-правовых дисциплин учреждения образования «Белорусский государственный экономический университет» Т. С. Таранова,
доктор исторических наук, профессор, учреждение образования «Академия Министерства внутренних дел Республики Беларусь» В. А. Ананич

КРИМИНОЛОГИЧЕСКОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ И ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАНАХ

УДК 343:159.9

В. Б. Бучко,

кандыдат псіхалагічных навук, дацэнт
Універсітэт імя Адама Міцкевіча ў Познані, Познань, Рэспубліка Польшча

ІНСТЫТУТ ПРЫМІРЭННЯ Ў КРЫМІНАЛЬНЫМ ПРАЦЭСЕ УКРАЇНЫ: ЮРЫДЫЧНЫЯ І ПСІХАЛАГІЧНЫЯ АСПЕКТЫ

Уводзіны. Медыяцыя (аднаўленчае правасуддзе) у крымінальным працэсе распаўсюджаная ў многіх краінах, аднак найбольш папулярная і эфектыўная яна ў краінах Еўрапейскага Саюза і Паўночнай Амерыцы. Ва Украіне замацаваны інстытут прымірэння пацярпелага з падазроным (абвінавачваным).

Украіна доўгі час спрабуе гарманізаваць нацыянальнае крымінальнае і крымінальна-працэсуальнае заканадаўства з заканадаўствам Еўрапейскага Саюза, у прыватнасці, гэта датычыцца і медыяцыі. Хоць на дадзены момант інстытут медыяцыі ва Украіне заканадаўча не ўрэгуляваны, аднак згаданы інстытут прымірэння ў крымінальным працэсе фактычна дае магчымасць пацярпеламу і правапарушальніку самім удзельнічаць у вырашэнні пытання пра наступствы здзейсненага злачынства (крымінальна права). Згодна з артыкулам 56 Крымінальна-працэсуальнага кодэксу Украіны (далей — КПК) пацярпелы мае права прымірыцца з падазроным (абвінавачваным) і заключыць пагадненне аб прымірэнні на ўсіх стадыях крымінальнай вытворчасці. Прымірэнне з'яўляецца падставай для закрыцця крымінальнай вытворчасці.

Асноўная частка. Як і пры працэдуры медыяцыі ў крымінальным, цывільным, гаспадарчым працэсах краін Еўропы, інстытут прымірэння ў КПК Украіны прадугледжвае недапушчальнасць допыту ў якасці сведак асоб, якія прымалі ўдзел у заключэнні і выкананні пагаднення аб прымірэнні ў крымінальнай вытворчасці, — пра абставіны, якія сталі ім вядомыя ў сувязі з удзелам у сфармуляванні (складанні) і выкананні пагаднення аб прымірэнні (артыкулам 65 КПК) [1]. Пры гэтым КПК не ўдакладняе тое кола асобаў, якія могуць выступаць пасярэднікамі ў прымірэнні. Пры ўмове ўкаранення інстытута медыяцыі такія абавязкі ўскладаліся б на прафесійных пасярэднікаў, паколькі, улічваючы павышаную сацыяльную небяспеку крымінальнай правіны (злачынства), наяўнасць фізічнай і маральнай шкоды, негатыўнага эмацыянальнага фону кантроль над вымярэннем справядлівасці варта даручыць прафесійнаму пасярэдніку.

Такім чынам, для эфектыўнага пасярэдніцтва асобе, якая яго ажыццяўляе, неабходныя веды і досвед як у галіне права, так і псіхалогіі. Эфектыўнасць прымірэння залежыць ад правільнай арганізацыі працэсу і правільнага заключэння пагаднення аб прымірэнні. Перш за ўсё пасярэднік павінен выразна ўсведамляць, што пагадненне аб прымірэнні паміж пацярпелым і падазроным (абвінавачваным) можа быць заключана ў вытворчасці па крымінальных правінах, злачынствах лёгкай або сярэдняй цяжасці і ў крымінальнай вытворчасці ў форме прыватнага абвінавачвання. Заключэнне пагаднення аб прымірэнні або аб прызнанні вінаватасці можа ініцыяваць у любы момант пасля паведамлення асобе пра падазрэнне да выхаду суда ў дарадчы пакой для вынясення прысуду. Следчы, пракурор абавязаны праінфармаваць падазронага і пацярпелага пра іх права на прымірэнне, растлумачыць механізм яго рэалізацыі і не перашкаджаць у заключэнні пагаднення аб прымірэнні (артыкул 469 КПК Украіны). А калі якія-небудзь перашкоды будуць працягваць мець месца, пасярэднік павінен ведаць, як правільна на іх рэагаваць.

Дзеля далейшага эфектыўнага выканання пагаднення яго тэкст павінен быць складзены ў адпаведнасці з цывільным матэрыяльным і працэсуальным правам. У залежнасці ад складанасці (праблемнасці) адносін, якія склаліся, пасярэдніку могуць спатрэбіцца веды з іншых галін права.

Як ужо адзначалася вышэй, своеасаблівасці (адметнасці) крымінальных правінаў або злачынстваў патрабуюць ад пасярэдніка ведаў у галіне псіхалогіі. Такім пасярэднікам можа быць юрыст з веданнем галіне псіхалогіі або, наадварот, псіхалаг з веданнем юрыдычнага права, перш за ўсё дамоўленага (дагаварнога) і асноў крымінальнага працэсу.

Роля юрыста-псіхалага заключаецца ў дапамозе ўдзельнікам стаць на шлях перамоў і правесці іх эфектыўна. Аналіз навуковай літаратуры пра асаблівасці прымірэння і вядзення перамоў дае падставы сцвярджаць, што парады псіхалага як нейтральнага боку, у адрозненне ад прапаноў саміх бакоў, выклікаюць больш даверу, перш за ўсё, з-за яго статусу (ролі) і досведу (восьпыту).

Праблемнымі момантамі на шляху псіхалагічнай дапамогі ў прымірэнні з'яўляецца недастатковая практыка (непапулярнасць) выкарыстання пасярэдніцтва як альтэрнатыўнага спосабу рашэння канфліктаў, адсутнасць дастатковай колькасці кваліфікаваных для гэтай нішы псіхалагаў, асобныя тэарэтычныя і эмпірычныя праблемы ў даследаванні дадзенай тэматыкі.

Для правядзення прымірэння і перамоў паміж пацярпелым і падазроным (абвінавачваным) псіхолаг можа дапамагчы бакам распазнаць выкарыстанне розных неканструктыўных тактык. Напрыклад, М. П. Дзядоў, А. В. Марозаў, А. Г. Сарокіна, Т. Ф. Суслава вылучаюць наступныя тактыкі:

1) тактыка дэманстратыўнага супрацоўніцтва, калі адзін з бакоў дэманструе намер супрацоўнічаць, у апанента адпаведна ствараецца ўражанне станоўчага ходу перамоў, аднак канкрэтнага выніку не дасягаецца;

2) тактыка, накіраваная на дэарганізацыю партнёра. Бок для разбурэння плана дзеянняў апанента можа прапанаваць рашэнне, прапанову, пагрозу. Галоўная мэта — прымусіць бок адмовіцца ад вызначанага плану і чаканняў;

3) тактыка правакацыі выклікаць спачуванне ў партнёра — стварэнне ўяўлення (вобразу) пацярпелага (пакрыўджанага, няшчаснага) боку, таму згода з'яўляецца прыкметай аднаўлення справядлівасці, раўнавагі. Дадзеная тактыка грунтуецца на спекуляцыі спагады, справядлівасці іншага ўдзельніка [2].

Для канструктыўнага правядзення працедуры прымірэння шляхам перамоў псіхолаг можа дапамагчы прытрымлівацца наступных тэхнік: 1) астуджэнне эмоцый; 2) зніжэнне ўзроўню псіхалагічнага напружання і ціску; 3) пераадоленне недаверу; 4) памяншэнне ўзроўню фрустрацыі, трывогі, раздражнення, вербальнай агрэсіі, падазронасці; 5) непасрэдных зносін для высвятлення супярэчнасцей адносна матываў здзяйснення злачынства або крымінальнага ўчынку (крымінальнай правіны); 6) выяўленне схаваных эмоцый, матываў, імкненняў, чаканняў; 7) рэфлексія ўспрымання і разумення.

Псіхолаг павінен разумець, што аднабаковая аргументацыя ў перамовах зводзіцца да дэманстрацыі паслухмянасці, плюсаў свайго рашэння і ўтойвання мінусаў. Пры вядзенні перамоў варта прытрымлівацца гэтак званага «гамераўскага парадку» падачы аргументаў і доказаў, значыць, пачынаць трэба з моцных, потым прыводзіць слабыя, далей яшчэ слабейшыя, а напрыканцы наймацнейшыя [3].

Псіхалагічнымі фактарамі, на якія павінен звяртаць увагу псіхолаг і якія вызначаюць дынаміку перамоў, з'яўляюцца: 1) статус удзельнікаў перамоў (вымяраецца магчымасцю ўздзеяння на апанента) [4, с. 105]; 2) наяўнасць трэціх асоб, якія могуць як станоўча, так і адмоўна паўплываць на прымірэнне паміж бакамі; 3) спосаб падрыхтоўкі перамоваў, а таксама прычыны ўзнікнення і эскалацыі канфлікту; 4) асабістыя характарыстыкі ўдзельнікаў, якія выдучь перамовы: іх ўстаноўкі, умненні і навыкі, спосаб зносін і паводзін, эмацыйная ўстойлівасць, канформнасць і інш.; 5) групавая культура (дамінуючыя думкі і настроі, устаноўкі, стэрэатыпы, звычаі, каштоўнасці, вопыт і г. д.) [5].

Дзеля адэкватнага ўзаемнага ўспрымання ўдзельнікамі працэсу прымірэння трэба пазбягаць эфекту арэолу, які заключаецца ў прыпісванні апаненту станоўчых ці адмоўных ацэнак і якасцей, якія ў момант перамоў не назіраюцца. Яшчэ адным скажэннем успрымання сітуацыі і ўдзельнікаў вырашэння канфлікту з'яўляецца стэрэатыпізацыя, якая заключаецца ў тым, што меркаванні пра адзін з бакоў і ўчынкі робяцца на аснове ўласнага або чужога абмежаванага досведу (вопыту) [6].

Заклучэнне. Падсумоўваючы выкладзенае ў дадзеным артыкуле, варта адзначыць, што перавагай інстытута прымірэння з'яўляецца альтэрнатыва для падазронага або абвінавачванага прымірэнца з пацярпелай асобай (пакрыўджаным бокам), кампенсаваць зробленую (прычыненую) шкоду, пакаюцца ў зробленым, у выніку чаго адбудзецца закрыццё крымінальнай вытворчасці. Пацярпелы ў сваю чаргу можа атрымаць кампенсацыю шкоды; даць шанс падазронаму (абвінавачванаму) выправіцца, паколькі жорсткае крымінальнае пакаранне не з'яўляецца адназначнай гарантыяй выпраўлення вінаватай асобы; пазбегнуць працяглых судовых працэсаў, наступствамі якіх, як правіла, з'яўляюцца істотныя матэрыяльныя выдаткі.

Дзеля якаснага правядзення працедуры прымірэння пасярэднік павінен валодаць вызначаным наборам ведаў і ўменняў у галіне права і псіхалогіі. Як юрыст пасярэднік павінен мець здольнасць складзіць пагадненне ў адпаведнасці з дзеючым заканадаўствам, выканаць усе залежныя ад яго дзеянні для правільнага афармлення юрыдычных фактаў. Як псіхолаг пасярэднік павінен мець здольнасць паменшыць узровень агрэсіўнасці, фрустрацыі, трывожнасці і рыгіднасці бакоў.

Падчас і пасля дасягнення бакамі згоды ў выніку працедуры прымірэння роля псіхалага заключаецца ў аналізе сітуацыі, памяншэнні негатыўнага фону, выкарыстанні тэхнікі астуджэння эмоцый, зніжэнні ўзроўню псіхалагічнага напружання і ціску, пераадолення недаверу, раздражнення, падазронасці, выяўленне схаваных эмоцый, матываў, імкненняў, чаканняў, недапушчальнасці пераходу з прадмета канфлікту на асобныя абразы, аказанне кансультацыйнай дапамогі на стадыі выканання атрыманых дамоўленасцей.

Спіс цытаваных крыніц

1. Крымінальны працэсуальны кодэкс Украіны [Электронны рэсурс]. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/page19?text=%EF%F0%E8%EC%E8%F0%E5%ED%ED%FF> (дата звернення: 12.01.2016)

2. Социальная конфликтология : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Н. П. Дедов [и др.] ; под ред. А. В. Морозова. М. : Акад., 2002. 336 с.
3. Deutsch M., Coleman P. T. Rozwiązywanie konfliktów: teoria i praktyka. Kraków : Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2005. 648 s.
4. Кричевский Р. Л., Дубовская Е. М. Психология малой группы: теоретический и прикладной аспекты. М. : МГУ, 1991. 207 с.
5. Социальная конфликтология. С. 230.
6. Там же. С. 246.

УДК 343.851.5:343.9

Е. И. Войтешук

Учреждение образования «Барановичский государственный университет», Барановичи

МОЛОДЁЖНАЯ ПРЕСТУПНОСТЬ В ГЕРМАНИИ И БЕЛАРУСИ: КРИМИНОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ

Введение. Текст одной из древнейших рукописей папируса Присса, которому несколько тысячелетий, гласит: «Молодёжь пошла не та. Все хотят стать писателями, и никто не хочет работать. Не слушают старших» [1]. Как видим, проблема воспитания подрастающего поколения (и как наиболее острое проявление — молодёжная преступность) существовала всегда.

В рамках социума всегда были люди, особенно в молодёжной среде, не согласные со сложившейся системой отношений в данном конкретном обществе. Они живут по своим, не признанным основной частью населения законам, что может повлечь за собой реализацию их деятельности через противоправное поведение. Ещё Э. Дюркгейм в своих работах отмечал, что «общество без преступности совершенно невозможно», «нормальным является само существование преступности при условии, что она достигает, но не превышает уровня, характерного для общества определённого типа» [2]. Основная задача каждого государства в лице уполномоченных на то органов — не допустить превышения этих пределов. Достижение указанной задачи возможно посредством применения эффективной системы мер по предупреждению преступности, как нам видится, именно на этапе формирования и становления личности. Представляется, что рассмотрение молодёжной преступности в Германии и Беларуси позволит выработать предложения по совершенствованию действующей системы её предупреждения, что и обуславливает актуальность данного исследования.

Основная часть. Состояние молодёжной преступности как в Беларуси, так и в Германии вызывает обоснованную тревогу в обществе. Рост социальной напряжённости и углубление кризиса в указанных странах в первую очередь сказались на детях и подростках. Характерной чертой преступлений подростков и молодёжи становится насилие и жестокость. При этом зачастую преступается тот предел насилия и жестокости, который в конкретной ситуации был бы вполне достаточен для достижения цели. Подростки в процессе совершения преступлений при неудачном для них стечении обстоятельств совершают такие преступления, как убийства, тяжкие телесные повреждения, разбойные нападения [3].

На сегодня понятие «молодёжь», которое используется в зарубежных странах, определяется исходя не только из возрастных рамок, но и характерных черт. При этом разные страны используют самые разные концепции: в Англии и Нидерландах молодёжь не выделяют в особую группу, а объединяют вместе с детьми в возрастных рамках 0—25 лет. В Испании молодёжь определяется возрастом 14—30 лет, нередко расширяя границы до 32—34 лет. Этот факт объясняется тем, что именно в этом возрасте молодые испанцы начинают вести самостоятельную, экономически независимую жизнь. В Германии и Беларуси детьми считаются граждане до 14 лет, подростки и молодёжь от 14—18 лет. Также существует такое понятие, как «молодой совершеннолетний» — 18—27 лет. Общее понятие «молодёжь» включает в себя молодых людей в возрасте до 27 лет. Как видим, границы молодёжного возраста обусловлены, прежде всего, особенностями подготовки и вступления молодёжи в продуктивную жизнь. На этой основе они фиксируются в соответствующих нормативно-правовых документах, в которых определяется право и возможность молодёжи заниматься самостоятельной профессиональной деятельностью разного характера, нести ответственность за свои поступки и т. д. [4].

Анализ социологических исследований в Германии и Беларуси свидетельствует, что в современных условиях молодёжь, находясь в психологической, материальной, социальной и иной зависимости от взрослых, нередко всеми окружающими внешне воспринимается своими чисто физическими данными практически как взрослые. На самом же деле эти молодые люди по своей сути преимущественно остаются ещё детьми, которые по уровню своего развития исповедуют детско-подростковые, объективно не взвешенные и незрелые идеалы в спорте, музыке и других сферах жизни, вместе с тем